

אודה שמך ה' בי טוב / תהילים פרק נ"ד

שאל יונתן וינגורט

הזיפים אומרים לשאל שדוד מסתתר עמם, ושאל רודף אחרי דוד, ובדרך פלאית הוא מפסיק לרדוף והולך – וכך לשון הפסוק: בי מכל צרה הצילני, ובאיבי ראתה עיני. יש כאן תחינה ובקשה, ויש כאן הודיה על הצלה ניסית.

(ה) כי זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי,	(ה) בני זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי,	(א) למנצח בנגינת, משכיל, לדוד.
אודה שמך ה' בי טוב.	לא שמו אלהים לנגדם,	(ב) בבוא הזיפים ויאמרו לשאל: "הלא דוד מסתתר עמנו".
(ט) כי מכל צרה הצילני, ובאיבי ראתה עיני.	סלה.	(ג) אלהים בשמך הושיעני, ובגבורתך תדינני.
	(ו) הנה אלהים עזר לי, אֲדַבְרֵי בְּסִמְכֵי נַפְשִׁי.	(ד) אלהים שמע תפילתי, האזינה לאמרי פי.
	(ז) (ישוב) ושיב הרע לשדרי, באמתך הצמיחם.	

היא בשם דווקא, ואין זו בקשה מה' שיושיע אותו? גם נימוק הבקשה מפתיע – איזה זרים קמו עלי? לכאורה אלו הם אחיו שרוצים להסגירו!

עיון בסיפור שקדם להסגרה זו נותן פתח להבנה. דוד ברח משאל (שמו"א כב, ד"י) ויאמר שאל לעבדיו הנצבים עליו: "שמעו נא בני ימיני, גם לכלכם יתן בן ישי שדות וכרמים? לכלכם ישים שרי אלפים ושרי מאות? כי קשרתם פלכם עלי, ואין גלה את אזני בכרת בני עם בן ישי, ואין חלה מכם עלי וגלה את אזני, כי הקים בני את עבדי עלי לארב פיום הזה". [ס] ויען דאג האדמי והוא נצב על עבדי שאל, ויאמר: "ראיתי את בן ישי כא נכה אל אחימלך בן אחטוב. וישאל לו בה' וצידה נתן לו, ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו". כאן מסופר ששאל קרא לאחימלך בן אחיטוב הכהן ולכל בית אביו,

ההקשר של המזמור כתוב בפירושו: בבוא הזיפים ויאמרו לשאל: "הלא דוד מסתתר עמנו". אמנם, הכתובת: למנצח בנגינת, משכיל, לדוד מצביעה על כך שהמזמור בנוי משני מזמורים – האחד מתי שהזיפים באו ואמרו שדוד מסתתר עמם, והשני משכיל על גביו. ואכן, נראה כי יש לחלק את המזמור לשנים באמצעות המילה: סלה.

המזמור הראשון (ג-ה. 22 מילים) מחולק לשני חלקים: חלקו הראשון (ג-ד. 11 מילים) בבקשה: אלהים בשמך הושיעני, ובגבורתך תדינני. אלהים שמע תפילתי, האזינה לאמרי פי. וחלקו השני (ה. 11 מילים) בנימוק הבקשה: כי זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי, לא שמו אלהים לנגדם. הבקשה מפתיעה בכך שדוד פונה לאלהים ומבקש: בשמך הושיעני – מדוע הצלה לדוד

וְאֲנָשִׁי עֲטָרִים אֶל דָּוִד וְאֶל אֲנָשִׁי לְתַפְשָׁם. וּמִלֶּאֱךָ בָּא אֶל שְׂאוֹל לֵאמֹר: "מִהֲרָה וְלָכָה כִּי פָשְׁטוּ פְלִשְׁתִּים עַל הָאָרֶץ". וַיֵּשֶׁב שְׂאוֹל מִרְדֵּף אַחֲרֵי דָוִד וַיִּלְךָ לְקִרְיַת פְּלִשְׁתִּים, עַל כֵּן קָרָאוּ לְמָקוֹם הַהוּא 'סֶלַע הַמַּחְלָקוֹת'. וַיַּעַל דָּוִד מִשָּׁם, וַיֵּשֶׁב בְּמַצְדֹת עֵין גִּדִי.

מיהו המלאך שאמר לשאול שפלשתים פושטים על ישראל? ייתכן שזהו שליח אנושי, אך בוודאי שהוא גם כן מלאך מה', העוזר לדוד. דוד איננו רואה את נפילת שאול ושאר הרודפים אחריו, אך הוא רואה שה' מצילו מצרותיו ואויביו הולכים, ומה מתאימה לשון הפסוק: אודה שמך ה' כי טוב. כי מכל צרה הצילני, ובאיבי ראתה עיני.

והאשים אותם במרידה, ואז דואג האדומי הרג את כולם (שמו"א כב, יח"ט) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ (לדויג) לְדָוִאֵג: "סֹב אֶתָּה וּפְגַע בְּכַהֲנִים", וַיִּסֹּב (דויג) דָּוִאֵג הָאֲדָמִי וַיִּפְגַּע הוּא בְּכַהֲנִים, וַיָּמָת בַּיּוֹם הַהוּא שְׂמָנִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ נִשָּׂא אֶפֶוד בָּד. וְאֵת נֹב עִיר הַכַּהֲנִים הָפָה לְפִי חָרֵב מְאִישׁ וְעַד אִשָּׁה מְעוֹלָל וְעַד יוֹנָק, וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וְשֵׁה לְפִי חָרֵב. מֵעַתָּה, בְּרוּר מִיָּהֵם הַזֵּרִים וּמְדוּעַ מִבְּקֵשׁ דָּוִד עֲזָרָה בְּשֵׁם ה'.

במקרא, הזר הוא מי שאיננו כהן – איש זר אשר לא מִזְרַע אֶהְרֵן הוּא (במדבר יז, ה), וכאשר דוד מדגיש בבקשתו שזרים קמו עלי הוא מדגיש את מי שקם עליו והרג את כל הכהנים. ונראה, כי גם לשון התפילה: אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ הוֹשִׁיעֵנִי מזכירה את חילול השם הגדול שהיה בהריגת עיר הכהנים. על הכהנים נאמר (דברים יח, ה) כִּי בּוֹ בָּחַר ה' אֱלֹהֵיךָ מִכָּל שְׁבֻטֶיךָ לְעַמֵּד לְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים, ואחרי שפגע בהם שאול, דוד התפלל בְּשִׁמְךָ הוֹשִׁיעֵנִי.

המזמור השני (ו"ט. 27 מילים) כולל גם הוא שני חלקים. הראשון (ו"ז. 12 מילים) מתאר את ההצלה: הִנֵּה אֱלֹהִים עֲזָר לִי, אֶדְוֶי בְּסִמְכֵי נַפְשִׁי. (ישוב) יֵשִׁיב הָרַע לְשִׁרְרֵי (=צוררי), בְּאִמְתָּךְ (=במידת האמת שלך) הַצְּמִיתָם (=השמידם). מתוך כך אומר המשורר במרכז המזמור: בְּנִדְבָה אֲזַבְּחָה לָךְ. הזביחה בנדבה היא זביחה מתוך שחרור, בנדבת הלב ונדבת הרוח. בחלק השני (ח"ט. 12 מילים) נאמרת ההודיה על ההצלה: אודה שמך ה' כי טוב. כי מכל צרה הצילני, ובאיבי ראתה עיני.

נראה, כי עיון בהצלתו של דוד משאול בפעם הזו, יתן אור נוסף על המזמור. מסופר (שמו"א כג, יט"כט): וַיַּעַל דָּוִד וַיִּפְּסֵם אֶל שְׂאוֹל הַגִּבְעָתָה לֵאמֹר: "הֲלוֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ בְּמַצְדֹת בַּחֲרָשָׁה, בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה אֲשֶׁר מִימִין הַיְּשִׁימוֹן. וְעַתָּה לְכָל אֹת נִפְשֶׁךָ לְרַדֵּת רֵד, וְלָנוּ הַסְּגִירוֹ בְּיַד הַמֶּלֶךְ". וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל: "בְּרוּכִים אַתֶּם לָה', כִּי חִמַּלְתֶּם עָלַי. לָכוּ נָא הַכִּינוּ עוֹד, וְדַעוּ וְרָאוּ אֶת מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר תִּהְיֶה רַגְלוֹ, מִי רָאָהוּ שָׁם, כִּי אָמַר אֵלַי: 'עָרוֹם יֵעָרֵם הוּא'. וְרָאוּ וְדַעוּ מִכָּל הַמַּחְבְּאִים אֲשֶׁר יִתְחַבֵּא שָׁם, וְשִׁבְתֶּם אֵלַי אֶל נִכּוֹן וְהִלַּכְתִּי אִתְּכֶם, וְהִיָּה אִם יִשְׁנֹו בְּאָרֶץ, וַחֲפַשְׁתִּי אֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ יִהּוּדָה". וַיִּקְוֹמוּ וַיֵּלְכוּ זִפְּהָ לְפָנָי שְׂאוֹל, וְדָוִד וְאֲנָשָׁיו בְּמַדְבַּר מְעוֹן בְּעֶרְבָה, אֶל יַמִּין הַיְּשִׁימוֹן. וַיִּלְךָ שְׂאוֹל וְאֲנָשָׁיו לְבָקֵשׁ, וַיִּגְדּוּ לְדָוִד, וַיִּרְדּוּ הַסֶּלַע וַיֵּשֶׁב בְּמַדְבַּר מְעוֹן. וַיִּשְׁמַע שְׂאוֹל וַיִּרְדֵּף אַחֲרֵי דָוִד מְדַבֵּר מְעוֹן. וַיִּלְךָ שְׂאוֹל מֵצַד הַהָר מִזֶּה וְדָוִד וְאֲנָשָׁיו מֵצַד הַהָר מִזֶּה, וַיְהִי דָוִד נֶחֱפָז לְלַכֵּת מִפְּנֵי שְׂאוֹל, וְשְׂאוֹל

להאזנה לשיעור על פרק נ"ד:

peneyhamenora.com/tehilim/54

או חפשו באפליקציות הפורקאסטים

"שיעורים בספר תהילים"

לתגובות ולהצטרפות לרשימת התפוצה:

weingort@gmail.com

